

De controversiële opera's van Wagner

Column

Columns - 26 december 2012 - Auteur: Nienke Post

Terwijl ik naar de dwergen, waternimfen en vuurspuwende slangen van de opera 'Das Rheingold' kijk, ben ik me bewust van de controverse rond de componist Richard Wagner. Mag je van Wagner houden? Dat is de grote vraag in de discussie over zijn muziek. Dit jaar was er genoeg discussie over Wagner. En dan is het Wagner-jaar 2013 nog niet eens begonnen.

De controverse rond Wagner is er bij mij ingestampt tijdens de colleges over de Duitse cultuur van mijn studie geschiedenis. Wagners operacyclus 'Ring des Nibelungen' werd al tijdens de eerste opvoering in 1876 behalve door operaliefhebbers ook door Duitse nationalisten als een meesterwerk beschouwd. Omdat ze de Germaanse ontstaansmythe vertellen, waren de opera's later ook onder nationaal-socialisten enorm populair. De opera's waren uniek door de spectaculaire decors, kostuums en het *Gesamtkunstwerk* van muziek en toneel.

Adolf Hitler was een grote Wagnerfan. Het Wagnerfestival Bayreuther Festspiele werd vanaf de jaren '30 een plek waar veel nazi's kwamen. De schoondochter van Wagner, Winnifred, was een vriendin van Hitler. Zij organiseerde vanaf 1933 het Wagnerfestival. De componist zelf had in 1850 in een essay geschreven joodse muziek te verachten en zich anti-semitisch uitgedrukt.

Een tattoo zorgde afgelopen zomer voor een nieuwe Wagner-controverse in Duitsland. Drie dagen voor de jaarlijkse Bayreuther Festspiele bleek de Russische bariton Evgeny Nikitin eerder in zijn leven een hakenkruis-tattoo te hebben gehad. Jaren geleden had hij een andere tattoo over het hakenkruis heen laten zetten. Toch moest hij zijn hoofdrol in Wagners opera 'Der Fliegende Holländer' opgeven. Regisseur Jan Philipp Gloger vond dat Nikitin zich niet bewust genoeg was van de context van de Wagneropera's. "Theater is nooit contextvrij", aldus Gloger.

Nienke Post studeert Duitslandstudies in Amsterdam en loopt tot en met januari 2013 stage op de redactie van Duitslandweb.

De associatie van Wagner met het nationaal-socialisme stond centraal in de documentaire van Stephen Fry 'On Wagner' die in Nederland een paar weken voor het ontslag van Nikitin werd uitgezonden. De Britse acteur en schrijver Fry is een joodse Wagner-liefhebber. Hij spreekt in de documentaire onder meer met celliste Anita-Lasker Wallfisch, die Auschwitz overleefde en daar in het gevangenenorkest speelde. Volgens haar kan niemand muziek kapot maken. Maar als Fry haar vraagt of hij naar het festival in Bayreuth zal gaan zegt ze: "Bayreuth is zo symbolisch voor alle gruwelijkheden."

Deze zomer brak een discussie los binnen de familie Wagner over historische familiedocumenten zoals brieven. Katharina Wagner, de huidige organisator van het Wagnerfestival en achterkleindochter van Richard, wil meer openheid over het verleden van haar familie en maakte familiedocumenten openbaar. Ze riep haar hele familie op hetzelfde te doen. Dit werd niet door al haar familieleden op prijs gesteld. Volgens een commentaar in de Engelse krant The Guardian zou het de Wagnermuziek pas echt goed doen wanneer de familie zich terugtrok uit de organisatie van het Wagnerfestival. "De associatie van het festival met de Wagner-dynastie versterkt alleen het vermoeden dat Bayreuth minder een muziekfestival is dan een heiligdom van de familie."

In 2013 is het Wagner-jaar omdat het 200 jaar geleden is dat Richard Wagner geboren werd. De verschillende delen van de operacyclus 'Ring des Nibelungen' zijn in het Muziektheater Amsterdam te zien. De politieke en historische context van Wagners muziek is dus juist nu belangrijk om te kennen ter voorbereiding van de Wagneropera's in Nederland. Wanneer ik bij 'Das Rheingold' zit, geniet ik ondanks deze context van de muziek en het indrukwekkende decor.

Dit is deel 2 van de columnserie waarin de redacteuren van Duitslandweb rond Kerst en Oud en Nieuw hun persoonlijke commentaar geven op een opvallende gebeurtenis in 2012.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://www.duitslandinstituut.nl/artikel/2640/de-controversiele-operas-van-wagner>